

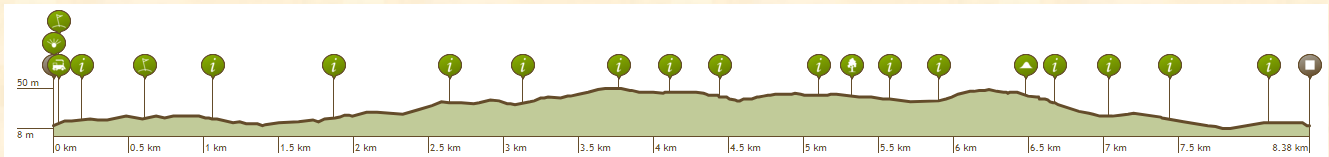
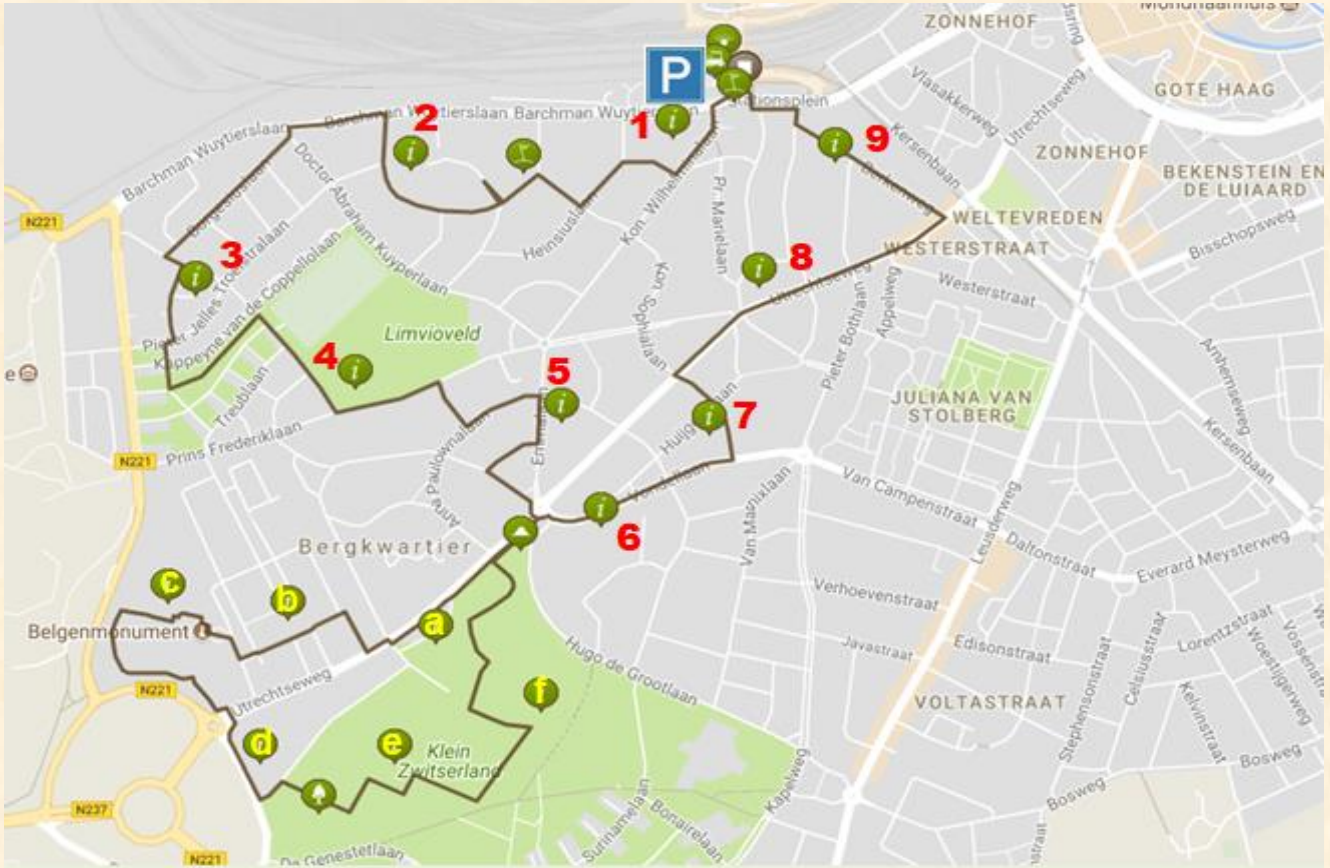
GEOPARK HEUVELRUG

(in ontwikkeling)

Op Geopad 106

25-03-2018

Wandeling in het Bergkwartier van Amersfoort

Route 8,4 km. Voor de GPS RouteYou versie, [klik hier](#).

Wie al wandelend een representatief beeld van de geomorfologische gesteldheid, structuur en architectuur van het hooggelegen Amersfoortse Bergkwartier wil krijgen adviseren wij de hierna door ons beschreven route te lopen. De route begint en eindigt bij het NS-station Amersfoort.

Het was niet eenvoudig een route te selecteren, die duidelijk de voorkeur verdient boven een ander geschikt tracé omdat veel voor (delen van) het Bergkwartier kenmerkende boeiende situaties vrij algemeen in het stadsdeel te vinden zijn. Buiten de beschreven route komen dus ook allerlei boeiende situaties voor.

Elders in deze brochure wordt op sommige daarvan geattendeerd.

Tussen en in de twee grootste bosrelicten van het stadsdeel volgt ons geopad het met vierkante paaltjes gemarkeerde tracé van een door de gemeente Amersfoort uitgezette en in een gidsje beschreven route.

1. Vanuit de stationshal ga je eerst even naar rechts om aan de overkant van het Stationsplein de voornamen Koningin Wilhelminalaan in te kunnen gaan. Die gestaag stijgende allee verlaat je echter al weer snel. Rechts laat de De Wittlaan je dan kennismaken met de intimiteit en groenrijkdom van een villabuurt uit het Interbellum. Al snel zul je merken dat tot de intimiteit van de buurt ook de bochtigheid van de straten en het voorkomen van T- en Y-kruisingen bijdraagt. Dit betekent dat het geopad nogal gaat zwalken.

2. Hierbij ga je eerst links de Heinsiuslaan volgen om op het eerstvolgende kruispunt rechts het geplantoeneerde Thorbeckeplein te bezoeken. Even voorbij een Y-kruising kun je dan rechts even een kijkje nemen in een Binnenhof gedoopt buurtje eind 20ste-eeuwse landhuizen met lessenaarsdaken, die in ongeveer dezelfde richting hellen als de stuwwalflank waarop ze gebouwd werden. De huizen liggen bij de binnenbocht van een doodlopend straatje. Na het buurtje in ogenschouw te hebben genomen keer je weer terug naar het Thorbeckeplein. Rechts laat de Groen van Prinstenerlaan je dan afdalen naar de noordrand van de wijk, waar de helling van de Amersfoortse Berg bij boven de ingraving van het spoorwegemplacement met een metershoog klif eindigt. De kunstmatige steile helling wordt over grote lengte gemarkeerd door de Barchman Wuijterslaan. Even voor de T-kruising met die laan krijg je dan de bijzondere architectuur van het voormalige gymnasium te zien.

3. Je gaat de noordelijke randweg van het Bergkwartier nu links een eindje volgen om op een K-kruising links de Borgesiuslaan in te kunnen gaan. Hiermee wordt beoogt de geopadloper(s) te laten kennismaken met een middenstandsbuurtje uit de twintiger jaren, waarvan de vijf blokken door imposante rieten dakpartijen worden gekroond.

Aan het eind van de Borgesiuslaan sla je linksaf en vrijwel direct daarna weer rechtsaf. De bochtige Talmalaan brengt je dan naar een buurt waar enkele stroken bos overdwars werden bebouwd met lage maar vrij lange blokken flats, die op ruime afstand van elkaar kwamen te staan. Vrijwel in het verlengde van de Talmalaan volg je nu even de Ruys de Beerenbroucklaan om links een bebouwing bespaard gebleven bosstrook in te lopen. De bedoeling is dat dan het pad wordt gevolgd dat de bossingel in de lengterichting doorsnijdt. Het pad kruist enkele andere bospaden die in dezelfde richting lopen als de vroeger in deze omgeving algemene strookvormige kavels.

4. Aan het eind van de gespaarde brede bossingel ga je rechts via de Meester Th. Heemskerklaan de stuwwalflank beklimmen. De laan leidt je langs een ander bosrelict naar een T-kruising met de lommerrijke Prins Frederiklaan, waar linksaf wordt geslagen. Je kunt dan nog even langs het bosrelict blijven lopen. Aan de overzijde van de laan kan daarop vanuit een aantal imposante villa's worden uitgekeken.

Al vrij snel verleidt de korte flauwbochtige Waldeck Pymontlaan je rechtsaf te slaan. Ze brengt je naar een T-kruising met de Anna Paulownalaan. Links daarvan biedt het geopad opnieuw de mogelijkheid te genieten van monumentale landhuisarchitectuur.

Die wordt nu bijvoorbeeld vertegenwoordigd door de imposante twee-onder-een-kapper Anna Paulownalaan 20-22. Kenmerkend voor het dubbelhuis zijn onder meer een laag beginnende, deels inzwenkende rieten dakpartij en gepotdekselde houten gevelgedeelten.

5. De Anna Paulownalaan kruist de rechte Emmalaan waar je rechtsaf slaat, om dat te herhalen voor een ommetje via de Mauritslaan en Dillenburglaan. Ook daar zal de geopadloper geïnspireerd worden door de architectuur van grote landhuizen. Aandacht verdient er met name de van 1921 daterende chaletachtige houten villa Mauritslaan 3.

De korte bochtige Mauritslaan eindigt op de T-kruising met de Dillenburglaan, die je links naar de grote rotonde bij het ziekenhuis De Lichtenberg brengt. Intussen kom je dan langs nr 4 alias De Rooie Ridder. Het is een fraai langsgewel huis met een laag beginnende rieten kap en reeksen naast elkaar geplaatste smalle raampartijen.

Aan de overzijde van de rotonde kun je rechts voor je een bosrand gaan volgen. Je bereikt dan al snel het gebied van de gemarkeerde wandelroute, die in een gidsje van de gemeente Amersfoort werd beschreven.

In deze georoute is deze route ook beschreven. De paragrafen die eraan werden gewijd onderscheiden zich doordat ze niet genummerd maar "geletterd" werden.

Wie geen behoefte heeft deze route te lopen kan de geletterde paragrafen overslaan en zijn weg vervolgen via het uitsluitend door ons beschreven tracé, punt 6.

a. De gemarkeerde route gaat bij het begin van de Hugo de Grootlaan tegenover een graheuvel het bos in. Ze leidt je dan achterlangs de van 1912 daterende lage ronde watertoren en het ronde terpje waarop in de jaren 1550-1899 een galg stond. Ter hoogte van het terpje is links van het pad aan het eind van de vorige eeuw een paddepoel gegraven.

Het pad leidt je voorbij het galgenbergje en de paddepoel naar een kruising waar de gemarkeerde route je rechts weer de Utrechtseweg laat opzoeken. De bedoeling is dat die weg links even wordt gevolgd.

b. Aan de overkant lokt je dan de intimiteit van een lommerrijk paadje, dat je dan ook een eindje inloopt. Na zo'n honderd meter slaat de gemarkeerde route echter linksaf om je langs de architectonisch interessante hoofdgebouwen van een voormalig opvoedingsgesticht naar de Belgenlaan te leiden. Zowel het intieme paadje als de Belgenlaan volgen grenzen van (voormalige) strookvormige kavels. Die grenzen dwarsen een as van het plateauachtig rugsysteem dat bekend is als de Amersfoortse Berg.

c. De Belgenlaan markeert een bosrelict dat overigens door de ingegraven wegen van en bij de Stichtse Rotonde wordt begrensd.

In het bosrelict staat bovenaan de nogal steile noordwestflank van het stuwwalplateau het zogenaamde Belgenmonument. Het werd na de Eerste Wereldoorlog door de Belgen aan ons land geschonken. Dat gebeurde uit dankbaarheid voor de gastvrijheid die Belgische Vluchtelingen tijdens die oorlog in ons land genoten. Het monument bestaat uit een ondiep hoofdgebouw en daarachter gesitueerde herdenkingsmuur die zijn omgeven door een tuin. De strakke geometrische vormgeving van de gebouwen en tuin waren min of meer karakteristiek voor de destijds dominante art deco architectuur. De gemarkeerde route leidt je min of meer zigzaggend naar en langs het Belgenmonument. Vervolgens daalt ze via een zichtas af naar een van de kunstmatige wegravijnen bij de Stichtse Rotonde.

d. De markering leidt je daar links bovenlangs de rand van het ravijn naar een driesprong. Aldaar adviseert ze je links de bovenrand van een andere weginsnijding te volgen. Je komt dan andermaal terecht op de Utrechtseweg. Aan de overzijde ervan blijf je dezelfde weg volgen. Voorbij enige bebouwing duik je dan links het bosrelict weer in waar je gemarkeerde natuurwandelpad begon.
Bosgebied Klein Zwitserland

e. Je gaat dan kennismaken met het zuidelijk deel van dat bosrelict. De gemarkeerde route zigzagt er doorheen. Daarbij moet driemaal achtereenvolgend rechts- en linksaf worden geslagen. De zigzaggende route loopt door een bosgedeelte dat vroeger als hakhout werd geëxploiteerd. De eik was de voornaamste boomsoort van dit hakhout. Het gehakte hout leverde onder meer brand- en geriefhout, terwijl uit de schors van eiken een looistof werd gewonnen.

f. Voorbij het voormalige eikenhakhout kom je terecht in het oostelijk deel van het bosrelict. Het onderscheidt zich door de aanwezigheid van merkwaardig, kunstmatig lijkend microreliëf. Daarbij valt vooral de aanwezigheid van door klifjes begrensde laagten op. Enkele smalle delen van die laagten zijn overbrugd. Vanwege zijn rijkdom aan markant microreliëf werd het oostelijk deel van het bosrelict Klein Zwitserland gedoopt. De gemarkeerde route gaat er opnieuw en plaatselijk zelfs kleinschalig zigzaggend om je tenslotte af te leveren op de plek waar je de natuurwandeling begonnen. Rechts van de route door Klein Zwitserland ligt in het bos een vrij grote zwerfsteen.

Wie de gemarkeerde route volgde zal bemerkt hebben dat ze op een gevarieerd menu van landschapshistorisch, ecologisch en architectonisch interessante situaties trakteerde.
Amersfoortse Berg

6. Na de route door het natuurrijke deel van het Bergkwartier al dan niet te hebben gelopen ga je links van het ziekenhuis Eemland - De Lichtenberg de Vondellaan afdalen. Bij de kruising met de Jacob Catslaan zie je dan rechts achter een langgerekt glooiend plantsoen de van 1916 daterende, neogothische Sint Ansfiduskerk oprijzen.

Na de voltooiing van de kerk zou het nog enkele jaren duren voordat de omgeving ervan werd bebouwd. Het links van de kerk gelegen deel van het Bergkwartier toont uiterlijk sterke overeenkomsten met het oostelijk aangrenzende Leusderkwartier.

7. Je blijft de Vondellaan nog trouw tot de T-kruising met de Bilderdijklaan, waar je linksaf slaat. Je komt dan al direct langs een inspirerend voorbeeld van recente houtbouw, die er vertegenwoordigd wordt door een in traditionele stijl opgetrokken twee-onder-een-kapper. Het is een tweezijdig symmetrisch dubbelhuis met gepotdekselde houten gevels en een vormenrijke zadeldakpartij. De Bilderdijklaan is onderdeel van een opmerkelijk lange slingerende route, die uiteindelijk met de al eerder door jou belopen Groen van Prinstenerlaan eindigt. De route wordt nu gevolgd tot de brede Utrechtse Weg waar het geopad op een niveau van bijna 22 meter boven N.A.P. rechtsaf slaat.

8. Je daalt de Utrechtse Weg dan af tot vlakbij het goederenspoorlijntje naar Leusden. Intussen laten zich allerlei monumentale villa's en stadsherenhuizen bekijken. Speciale aandacht verdienen dan onder meer de twee reeds omstreeks 1880 gebouwde imposante panden, die rechts het begin van de Pieter Bothlaan markeren. Het zijn de brede witgepleisterde stadsvilla Pieter Bothlaan 1 en het landhuis Meerwegen.

9. Afgedaald tot een niveau van ongeveer 7 meter boven N.A.P. kun je even voor het spoorlijntje naar Leusden links via de Berkenweg terug naar het hoofdstation van Amersfoort. Je komt dan door een stukje Bergkwartier met een geheel eigen karakter. De Berkenweg leidt je namelijk langs enkele rijen omstreeks 1900 gebouwde middenstandswoningen, waarvan de nrs 6 t/m 16 architectonisch het meest zullen boeien. Rechts staat op reeds lang geleden enkele meters verlaagd terrein een aantal moderne kantoorgebouwen.

Door de wandeling kon je kennismaken met een stadsdeel waarvan zowel de bebouwde als bosrijk gebleven delen uit historisch, architectonisch en esthetisch oogpunt veel te bieden hebben.

Het wordt op prijs gesteld wanneer na afloop van de wandeling enig commentaar en foto's worden ingestuurd, bij voorkeur via de reactiemogelijkheid onderaan op de homepage INITIATIEF, of via info@geopark-heuvelrug.nl, waarvoor dank.

Toelichting

Zoals de naam ervan eigenlijk al zegt is het Bergkwartier de verreweg hoogstgelegen wijk van Amersfoort. De naam berg is ook niet overdreven omdat het langste stuwwalsysteem van de Utrechtse Heuvelrug bij de stadskern van Amersfoort grotendeels wordt omgeven door veel lager gelegen gebied en er met vrij steile flanken uit oprijst. Bovendien wordt het stuwwalgedeelte waarop de wijk gelegen is de Amersfoortse Berg genoemd.

Ter plekke van het Bergkwartier vergroerden twee door Scandinavisch landijs opgeschoven, overdekte en lokaal geëgaliseerde stuwwallen van de Utrechtse Heuvelrug bij hun begin tot een markant noordwest-zuidwest georiënteerd plateau met ten dele geterrasseerde flanken.

Voor Amersfoort zich over het imponerende stuwwalgedeelte uitbreidde was de berg bij de stadskern grotendeels cultuurland terwijl het voornamelijk met heidevegetaties begroeide zuidwestelijk deel van de hoogte gemeenschappelijk werd gebruikt als grasgrond.

Later werd er een brede zone verdeeld in complexen evenwijdige strookvormige kavels. De oriëntatie daarvan weerspiegelde min of meer de contouren van de oude stadskern.

Evenals de meeste andere gemeenschappelijk gebruikte droge en reliëfrijke grasgronden van ons land zouden die van de Amersfoortse Berg later meer en meer worden bebost. Het was daar al relatief vroeg het geval.

Waar tot op de dag van vandaag bebouwing uitbleef zijn nog stukken behouden gebleven van het vrij grote en deels tamelijk oude bos dat de hogere delen van het plateau bedekte. Daar vindt men ook restanten van het vroeger vrij veel op de zandgronden te vinden eikenspaartelgenbos.

De Frederik Hendriklaan, Utrechtseweg, Pieter Bothlaan, Kapelweg en Leusderweg volgen het tracé van overigens (ten dele) verdwenen of nog bestaande oude interlokale verbindingen.

Na de opening van het Amersfoortse station in 1863 bleef het gebied van het Bergkwartier nog tot in de zeventiger jaren van de negentiende eeuw vrijwel onbebouwd. Nadien werden er aanvankelijk slechts enkele grote villa's gebouwd. In 1889 verrees bij de oostrand van de wijk de Juliana van Stolbergkazerne, die in 1980 werd getransformeerd in een woongebouw.

Omstreeks 1900 begon de realisatie van de villawijk bij het station. Vervolgens werd het stuwwalplateau gaandeweg grotendeels geoccupeerd door bebouwing van uiteenlopende aard.

Tot de monumentale bebouwing van de wijk behoren behalve een vrij groot aantal antieke villa's en de oude kazerne, een opvoedingsgesticht, lage ronde watertoren, enkele 20ste eeuwse kerken, het zogenaamde Belgenmonument, een gymnasium, tuindorpje bij de Leusderweg, complex middenstandswoningen in de noordwesthoek van de wijk en een daar niet ver vandaan gelegen, naoorlogs klooster- en scholencomplex. De meeste vroegere gebouwen hebben hun vroegere functie verloren.

Met het stuwwalplateau van het Bergkwartier is in de vorige eeuw weinig zachtzinnig omgesprongen. Het meest ingrijpend waren wel de uitgravingen bij de aanleg van de zogenaamde Stichtse Rotonde, die in de zestiger jaren plaatsvond. Ook een ernstige verminking was de terrasserings van de oostelijke plateauflank voor de bouw van het Lichtenbergziekenhuis. Elders zijn her en der stukjes stuwwalflank geterrasseerd voor de bouw van woningen of de aanleg van een sportveld.

Alle rechten met betrekking tot de tekst en het kaartmateriaal uit deze uitgave berusten bij stichting Telluris. Persoonlijk gebruik van de uitgave is toegestaan maar niet voor zakelijke en commerciële doeleinden tenzij dit schriftelijk met de rechthebbende(n) is overeen gekomen.

Voor de foto's is de rechthebbende Stichting Geopark Heuvelrug i.o. of haar rechtsopvolger.